



Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (viies koda)

12. detsember 2019*

[13. veebruari 2020. aasta määrusega parandatud tekst]

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 101 – Kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamine – Nende isikute õigus kahju hüvitisele, kes ei tegutse müüjate või ostjatena kartellikokkuleppega hõlmatud turul – Kahju, mis tekkis avalik-õiguslikule isikule, kes andis soodustingimustel laene kartellikokkuleppega hõlmatud kaupade ostmiseks

Kohtuasjas C-435/18,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Oberster Gerichtshofi (Austria kõrgeim üldkohus) 17. mai 2018. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 29. juunil 2018, menetluses

Otis GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Kone AG,

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

versus

Land Oberösterreich jt,

EUROOPA KOHUS (viies koda),

koosseisus: koja president E. Regan, kohtunikud I. Jarukaitis (ettekandja), E. Juhász, M. Ilešič ja C. Lycourgos,

kohtujurist: J. Kokott,

kohtusekretär: osakonna juhataja D. Dittert,

arvestades kirjalikku menetlust ja 16. mai 2019. aasta kohtuistungil esitatut,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Otis GmbH, esindajad: A. Ablasser-Neuhuber ja F. Neumayr, *Rechtsanwälte*,
- Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH ja Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, esindajad: A. Traugott ja A. Lukaschek, *Rechtsanwälte*,
- Kone AG, esindaja: H. Wollmann, *Rechtsanwalt*,
- ThyssenKrupp Aufzüge GmbH, esindajad: T. Kustor ja A. Reidlinger, *Rechtsanwälte*,
- [13. veebruari 2020. aasta määrusega parandatud kujul] Land Oberösterreich, esindajad: I. Innerhofer ja R. Hoffer, *Rechtsanwälte*, ning S. Hinterdorfer, *Rechtsanwaltsanwärter*,
- Austria valitsus, esindajad: F. Koppensteiner ja V. Strasser,
- Itaalia valitsus, esindaja: G. Palmieri, keda abistas *avvocato dello Stato* C. Colelli,
- Euroopa Komisjon, esindajad: B. Ernst ja G. Meessen,

olles 29. juuli 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb ELTL artikli 101 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud vaidluses, mille poolteks on ühelt poolt Otis GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH ja Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (edaspidi need kaks viimast äriühingut koos „Schindler“), Kone AG ning ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (edaspidi „ThyssenKrupp“) ja teiselt poolt Land Oberösterreich (Ülem-Austria liidumaa) ning veel neljateistkümne üksuse vahel seoses viimaste esitatud nõudega, et neilt viielt äriühingult mõistetak vältida kahju eest, mis neile üksustele tekkis seetõttu, et nimetatud äriühingute vahel esines kartellikokkulepe, mis rikkus eelkõige ELTL artiklit 101.

Austria õigus

- 3 Austria tsiviilseadustiku (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, edaspidi „ABGB“) § 1295 lõikes 1 on sätestatud:

„Igaühel on õigus nõuda talle kahju tekitanud isikult kahju hüvitamist; kahju võib olla tekitatud lepingulise kohustuse rikkumisega või lepinguväliselt.“
- 4 ABGB § 1311 teise lause kohaselt vastutab tekitatud kahju eest isik, kes „on rikkunud õigusnormi, mille eesmärk on vältida kahju juhuslikku tekkimist“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 5 21. veebruaril 2007 määras Euroopa Komisjon mitmele ettevõtjale trahvi kogusummas 992 miljonit eurot nende osalemise eest alates vähemalt 1980ndatest aastatest kartellikokkulepetes, mis puudutasid liftide ning eskalaatorite paigaldamist ja hooldust Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades. Nende ettevõtjate hulgas oli mitu äriühingute kontserni, kuhu kuuluvad Otis, Schindler, Kone ja ThyssenKrupp.
- 6 8. oktoobri 2008. aasta kohtuotsusega jättis Oberster Gerichtshof (Austria kõrgeim üldkohus), kes tegutses konkurentsiasjade lahendamisel apellatsioonikohtuna, muutmata Kartellgerichti (konkurentsikohus, Austria) 14. detsembri 2007. aasta kohtumääruse, millega see kohus oli määranud trahvid äriühingutele Otis, Schindler ja Kone ning veel kahele äriühingule nende konkurentsivastase tegevuse eest Austrias. Ehkki ThyssenKrupp oli osalenud koos nende äriühingutega Austria turul kartellikokkuleppes (edaspidi „kõnealune kartellikokkulepe“), otsustas ta tunnistusi anda ja talle kohaldati selle alusel Austria õiguses sätestatud leebemat kohtlemist.
- 7 Kõnealuse kartelli eesmärk oli eelkõige tagada eelistatud ettevõtjale kõrgem hind, kui see oleks olnud võimalik tavapärastes konkurentsitingimustes. Moonutati vaba konkurentsi ja ka hindade arengut võrreldes sellega, mis oleks esinenud ilma kartellita.
- 8 2. veebruaril 2010 Handelsgericht Wienile (Viini kaubanduskohus, Austria) esitatud hagi nõudis Ülem-Austria liidumaa ja 14 muud üksust, et äriühingutelt Otis, Schindler, Kone ja ThyssenKrupp mõistetak vältida kahju eest, mida kõnealune kartell neile tekitas. Erinevalt ülejäänud 14 üksusest ei väitnud Ülem-Austria liidumaa siiski, et talle oli tekkinud kahju kui kõnealusest kartellist puudutatud toodete otsesele või kaudsele ostjale, vaid kui toetusi andvale üksusele.
- 9 Oma nõude põhjenduseks väitis Ülem-Austria liidumaa, et tema eelarve raames, mis oli suunatud elamuehituse edendamiseks, oli ta kõnealuse kartelli ajal eelkõige andnud elamuehituse abi käsitlevate õigusnormide alusel mitmele isikule tugilaenusid, mis olid suunatud ehitusprojektide rahastamiseks ja mis katsid teatud protsendi kõigist ehituskuludest. Selliste laenude saajatel oli seega võimalus saada soodsaid võõrvahendeid turuintressist madalama intressimääraga. Ülem-Austria liidumaa väitis sisuliselt, et liftide paigaldamisega seotud kulud, mis sisaldasid nende laenusaaajate tasutud ehituse kogukuludes, olid kõnealuse kartelli mõju tõttu suuremad. Selle tagajärjel oli nimetatud üksus pidanud andma suuremaid laene. Kui kõnealust kartelli ei oleks olnud, oleks Ülem-Austria liidumaa andnud väiksemaid laene ning võinud selle summade vahe investeerida föderaallaenude keskmise intressimääraga.
- 10 Neil põhjustel palus Ülem-Austria liidumaa, et äriühingutelt Otis, Schindler, Kone ja ThyssenKrupp mõistetak vältida konkreetset saamata jäänud intressidele vastav summa, millele lisandub intress.
- 11 Handelsgericht Wien (Viini kaubanduskohus, Austria) jättis 21. septembri 2016. aasta otsusega Ülem-Austria liidumaa nõude rahuldamata. Nimetatud kohus leidis, et Ülem-Austria liidumaa ei ole liftide ja eskalaatorite turul tegutsev ettevõtja ning seetõttu tekkis talle vaid kaudne kahju, mis sellisena ei anna alust hüvitiseks.
- 12 Oberlandesgericht Wien (liidumaa kõrgeim kohus Viinis, Austria) tühistas apellatsiooniastmes 27. aprilli 2017. aasta kohtumäärusega selle kohtuotsuse ja saatis kohtuasja tagasi esimese astme kohtusse uuesti otsustamiseks. Apellatsioonikohus lähtus sellest, et kartellikokkulepete keeluga kaitstakse ka selliste isikute finantshuve, kellel tekivad turutingimuste moonutamise tõttu täiendavad kulud. Need isikud on osa avalik-õiguslikest üksustest, nagu Ülem-Austria liidumaa, kes institutsioonilises raamistikus tugivahendeid kättesaadavaks tehes ehitusprojektide elluviimist suures mahus võimaldavad. Need üksused tekitavad märkimisväärse osa nõudlusest liftide ja eskalaatorite turul, millel viis põhikohtuasjaga seotud äriühingut said müüa oma teenuseid kõnealusest kartellikokkuleppes tulenevalt kõrgemate hindadega.

- 13 Otis, Schindler, Kone ja ThyssenKrupp vaidlustasid Oberlandesgericht Wiener (liidumaa kõrgeim kohus Viinis) kõnealuse kohtumääruse eelotsusetaotluse esitanud kohtus, milleks on Oberster Gerichtshof (Austria kõrgeim üldkohus).
- 14 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Austria õigusest tulenevate kriteeriumide põhjal ei ole Ülem-Austria liidumaa viidatud kahjul piisavat seost kartellikokkulepete keelu eesmärgiga, milleks on säilitada konkurents kartellist puudutatud turul.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib sellega seoses, et Austria õiguse järgi ei laiene pelgalt varalisele kahjule – mis tähendab muudatusi kahju kannatanud isiku vara koosseisus, ilma et oleks kahjustatud absoluutse kaitsega hõlmatud vara või õigushüve – väljaspool lepingulist suhet absoluutne kaitse. Selliseid riiveid varale hüvitatakse üksnes siis, kui kahju tekitanud tegevuse õigusvastasus tuleneb õiguskorrast, eelkõige kaitzenormide rikkumise korral, mis on abstraktsed keelud, mille eesmärk on kaitsta teatavas rühma kuuluvaid isikuid vara või seaduslikult kaitstud hüvede rikkumise eest. Sellisel juhul eeldab vastutuse tekkimine seda, et tekkis kahju, mida sooviti rikutud normiga nimelt ära hoida. Kahju tekitaja vastutab vaid sellise kahju eest, mis kujutab endast selle ohu realiseerumist, mille tõttu oli teatav tegevus kohustuslik või keelatud. Kahju ei ole hüvitatav, kui see on tekkinud kõrvalmõjuna sellises huvifääris, mida ei kaitse keeld, mis oli väljendatud rikutud kaitzenormis.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib ühtlasi, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt on ELTL artikli 101 eesmärk tagada tõhusa ja moonutusteta konkurentsi säilimine siseturul ning hindade kujunemine vaba konkurentsi tingimustes. Niisiis leiab ta, et kartellikokkulepete keelu isikuline kaitseala laieneb kõikidele nendele müüjatele ja ostjatele, kes tegutsevad kartellikokkuleppega hõlmatud toote- ja geograafilistel turgudel. Ta leiab seevastu, et avalik-õiguslikud üksused, kes rahalisi soodustusi andes võimaldavad teatavatel ostjate rühmadel kartellikokkuleppega hõlmatud toodet hõlpsamalt soetada, ei ole vahetult turul tegutsevad isikud, ehkki oluline osa turul tehtavatest tehingutest saab teoks üksnes nende antavate soodustuste tõttu. Selline kahju ei oleks aga liikmesriigi õiguse kohaselt enam piisavas seoses kartellikokkulepete keelu eesmärgiga säilitada konkurents kartellikokkuleppega hõlmatud turul.
- 17 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib siiski, et ehkki Euroopa Kohtu praktikas on eelkõige ette nähtud, et igal isikul on õigus nõuda sellise kahju hüvitamist, mis on talle tekkinud konkurentsi piirata või kahjustada võiva lepingu või tegevuse tagajärjel, on siiski vajalik põhjuslik seos kahju ja konkurentsvastase tegevuse vahel. Lisaks tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga kehtestada vajalikud normid nende õiguste teostamiseks, sealhulgas mõiste „põhjuslik seos“ kohaldamiseks, järgides võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtet. Seega ei või liikmesriigi õiguskord muuta liidu õiguskorrast tulenevate õiguste teostamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks.
- 18 Lisaks märgib see kohus, et põhikohtuasja faktilisi asjaolusid arvestades seisneb nimetatud kohtuasjas ilmnenu küsimus selles, kas põhimõte, et igal isikul on õigus pöörduda kartelli mõne liikme vastu talle tekitatud kahju hüvitamise nõudega, kehtib ka selliste isikute suhtes, kes esiteks ei tegutse kartellikokkuleppega hõlmatud turul müüja või ostjana (ehkki nad on selle turu toimimise juures keskse tähtsusega) ja teiseks, kellele tekkinud kahju on üksnes kaasnev selle kahjuga, mis tekkis vahetult puudutatud kolmandale isikule.
- 19 Neil asjaoludel otsustas Oberster Gerichtshof (Austria kõrgeim üldkohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas EMÜ asutamislepingu artiklit 85, EÜ artiklit 81 ja ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et viidatud sätete täieliku tõhususe ja viidatud sätetest tuleneva keelu kasuliku mõju säilitamiseks on vajalik, et kartellikokkuleppes osalenud isikutelt võivad kahju hüvitamist nõuda ka sellised isikud, kes ei tegutse müüjate või ostjatena kartellikokkuleppega hõlmatud asjasse puutuval tooteturul või geograafilisel turul, vaid kes annavad õigusaktidega ette nähtud tugilaenu andjatena soodustingimustel laenu kartellikokkuleppega hõlmatud turul pakutavate toodete ostjatele ja kelle kahju tulenes sellest, et

laenusumma, mida anti teatud protsendi ulatuses toote maksumusest, on suurem, kui see oleks olnud kartellikokkuleppe puudumise korral, mistõttu ei saanud nimetatud isikud kõnealuseid summasid kasumlikult investeerida?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma küsimusega sisuliselt teada, kas ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et isikud, kes ei tegutse müüjate või ostjatena kartellikokkuleppes hõlmatud turul, vaid kes andsid tugilaenu vormis toetusi nimetatud turul müüdavate toodete ostjatele, võivad nõuda, et nimetatud kartellikokkuleppes osalenud ettevõtjad hüvitaksid kahju, mis neile tekkis asjaolu tõttu, et need toetused olid suuremad kui need, mis oleksid olnud kartellikokkuleppe puudumise korral, ning need isikud ei saanud kasutada seda summade vahet muul tulusamal eesmärgil.
- 21 Selle kohta tuleb märkida, et ELTL artikli 101 lõikel 1 on vahetu õigusmõju eraõiguslike isikute vahelistele suhetele ja nendest sätetest tulenevad isikutele õigused, mida riigisisese õiguskorraga peab kaitsma (20. septembri 2001. aasta kohtuotsus *Courage ja Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 23, ja 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus *Skanska Industrial Solutions jt*, C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 24 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 22 ELTL artikli 101 täielik toime ja eriti selle artikli lõikes 1 sätestatud keelu kasulik mõju oleks kaheldav, kui igauks, kellele konkurentsi piirava või kahjustava lepingu või tegevusega kahju on tekitatud, ei saaks talle tekitatud kahju hüvitamist nõuda (20. septembri 2001. aasta kohtuotsus *Courage ja Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 26, ja 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus *Skanska Industrial Solutions jt*, C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 23 Nii on igauhel õigus nõuda tekitatud kahju hüvitamist, kui esineb põhjuslik seos kahju ja ELTL artikliga 101 keelatud kartellikokkuleppe või tegevuse vahel (13. juuli 2006. aasta kohtuotsus *Manfredi jt*, C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 61, ja 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus *Skanska Industrial Solutions jt*, C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 24 Igauhe õigus nõuda sellise kahju hüvitamist tugevdab liidu konkurentsieeskirjade toimimist ja aitab vältida kokkuleppeid või tegevust, mis on sageli varjatud ja mis võivad konkurentsi piirata või kahjustada, aidates seega kaasa tõhusa konkurentsi säilitamisele Euroopa Liidus (5. juuni 2014. aasta kohtuotsus *Kone jt*, C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 23 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 25 Sellega seoses ja täpsemalt konkurentsiõiguse valdkonnas ei tohi riigisisese õigusnormid selle kohta, kuidas teostada õigust nõuda ELTL artikliga 101 keelatud kokkuleppes või tegevusest tuleneva kahju hüvitamist, kahjustada selle sätte tõhusat kohaldamist (vt selle kohta 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus *Kone jt*, C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 26 Järelikult peab liikmesriikide õiguses eelkõige arvesse võtma ELTL artikliga 101 taotletavat eesmärki säilitada siseturul tõhus ja moonutusteta konkurents ning vaba konkurentsi raames kindlaksmääratud hinnad. Nimelt liidu õiguse tõhususe tagamiseks sedastas Euroopa Kohus – nagu on mainitud käesoleva kohtuotsuse punktis 23 –, et riigisisestes õigusnormides peab tagama igale isikule õiguse nõuda tekitatud kahju hüvitamist (vt selle kohta 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus *Kone jt*, C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 27 Tuleb veel rõhutada, nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 78, et nii ELTL artikli 101 täieliku toime ja kasuliku mõju tagamine kui ka kaitse konkurentsirikumiste kahjulike tagajärgede eest satuksid suurel määral ohtu, kui võimalus nõuda kartelliga tekitatud kahju hüvitamist oleks piiratud kartellikokkuleppes mõjutatud turul osalevate müüjate ja ostjatega. Nimelt võtaks see juba algusest peale ja süstemaatiliselt potentsiaalsetelt kannatanutelt võimaluse kahju hüvitamist nõuda.

- 28 Põhikohtuasjas väidab Ülem-Austria liidumaa, et talle ei tekkinud kahju mitte seetõttu, et ta oli kõnealusel kartellikokkuleppel mõjutatud toodete ostja, vaid seetõttu, et ta oli avalik-õiguslik üksus, kes andis toetusi. Nimelt annab ta kolmandatele isikutele tugilaene madalama intressimääraga kui turul kehtiv intressimäär. Kuna laenusumma on seotud ehitusmaksumusega, siis leiab Ülem-Austria liidumaa, et talle tekkis kahju, kuna laenusumma – ja järelikult ka soodsama intressimääraga antud rahalise abi summa – oli suurem sellest, mille ta oleks andnud kartellikokkuleppe puudumise korral.
- 29 Siiski vaidlevad põhikohtuasja kassaatorid sisuliselt vastu Ülem-Austria liidumaa õigusele nõuda hüvitist kahju eest, mis talle hinnanguliselt tekkis, kuna tal puudub piisav seos ELTL artikliga 101 taotletud kaitse eesmärgiga ning seega ei teki hüvitise õigust.
- 30 Siiski, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktides 22–25, 26 ja 27, peab iga kahju, millel on põhjuslik seos ELTL artikli 101 rikkumisega, olema võimalik hüvitada, et tagada ELTL artikli 101 tõhus kohaldamine ja säilitada selle sätte kasulik mõju.
- 31 Nagu märkis ka kohtujurist sisuliselt oma ettepaneku punktis 84, siis selle tarbeks ei ole vajalik, et asjaomasele isikule tekkinud kahjul oleks ühtlasi konkreetne seos ELTL artikli 101 „kaitse eesmärgiga“, kuna vastasel juhul tekiks oht, et kartellikokkuleppe osalised ei peagi hüvitama kogu kahju, mida nad võisid olla tekitanud.
- 32 Seetõttu peavad isikud, kes ei tegutse kartellikokkuleppel mõjutatud turul müüjate või ostjatena, saama nõuda sellise kahju hüvitamist, mis tekkis sellest, et nimetatud kartellikokkuleppe tõttu pidid nad andma suuremaid toetusi kui need, mida nad oleks andnud kõnealusel kartellikokkuleppe puudumise korral, ega saanud seetõttu seda summade vahet tulusamalt investeerida.
- 33 Siiski peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks määrama, kas Ülem-Austria liidumaal tekkis käesoleval juhul konkreetselt selline kahju, kontrollides eelkõige, kas sellel üksusel oli võimalik teha tulusamaid investeeringuid või mitte, ning jaatava vastuse korral kontrollima, kas nimetatud üksus esitas piisavad tõendid põhjusliku seose kohta kahju ja kõnealusel kartellikokkuleppe vahel.
- 34 Kõiki eelnevaid kaalutlusi silmas pidades tuleb esitatud küsimusele vastata, et ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et isikud, kes ei tegutse müüjate või ostjatena kartellikokkuleppega hõlmatud turul, vaid kes andsid tugilaenude vormis toetusi nimetatud turul müüdavate toodete ostjatele, võivad nõuda, et nimetatud kartellikokkuleppes osalenud ettevõtjad hüvitaksid kahju, mis neile tekkis asjaolu tõttu, et need toetused olid suuremad kui need, mis oleksid olnud kartellikokkuleppe puudumise korral, ning need isikud ei saanud kasutada seda summade vahet muul tulusamal eesmärgil.

Kohtukulud

- 35 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (viies koda) otsustab:

ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et isikud, kes ei tegutse müüjate või ostjatena kartellikokkuleppega hõlmatud turul, vaid kes andsid tugilaenude vormis toetusi nimetatud turul müüdavate toodete ostjatele, võivad nõuda, et nimetatud kartellikokkuleppes osalenud ettevõtjad hüvitaksid kahju, mis neile tekkis asjaolu tõttu, et need toetused olid suuremad kui need, mis oleksid olnud kartellikokkuleppe puudumise korral, ning need isikud ei saanud kasutada seda summade vahet muul tulusamal eesmärgil.

Allkirjad